

РОЛЬ ДІАЛОГІЧНОЇ ІНТЕНЦІЇ В РОЗВИТКУ САНОГЕННОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО КОМУНІКАТОРА

О.Ю. Осадько

Інститут соціальної та політичної психології

НАПН України, м. Київ

Проблема розвитку біо-психо-соціального здоров'я людини, що завжди була центральною для всіх людинознавчих наук, набуває особливої актуальності на часі. В Декларації Юнеско «Освіта XXI століття» відзначається, що провідною цінністю нової культури має стати цінність стійкого стабільного розвитку людини і суспільства, а головною метою освіти – формування життєздатної особистості.

Життєздатність особистості є здатністю управляти ресурсами власного здоров'я соціально-прийнятними способами. Психологічною основою життєздатності є розвиток *саногенного потенціалу особистості* (СПО), що становить собою інтегральну характеристику якості функціонування смислотворчої системи людини. Якість функціонування системи смислових ставлень людини до дійсності (яка самоспороджується, саморегулюється і саморозвивається), визначається динамічною стабільністю її розвитку і проявляється у мірі диференційованості/інтегрованості (сегрегованості і взаємодії) всіх підсистем цієї складноорганізованої психологічної системи.

З позицій сучасної психологічної науки розв'язання задачі розвитку СПО втілюється у виявленні чинників і умов оптимізації розвитку системи особистісної смислотворчості, що конститує суб'єктивну реальність і забезпечує психологічний зв'язок людини зі світом (К. Абульханова, О. Артем'єва, І. Аршава, О. Асмолов, Л. Виготський, Р. Лазарус, Д. Леонтьєв, О. Леонтьєв, Б. Ломов, Є. Носенко, Г. Олпорт, , С. Рубінштейн, Т. Титаренко, Ю. Швалб, К. Ясперс).

Метою нашого дослідження стало вивчення ролі діалогічної інтенції у становленні СПО професійного комунікатора

Дослідницькою *гіпотезою* виступало припущення про те, що діалогічна інтенція професійного комунікатора сприяє не тільки розвитку СПО інших партнерів комунікативної взаємодії, а є, водночас, проявом і умовою повноцінного розвитку власних смислотворчих здібностей особистості.

Діалогічна інтенція особистості розглядаються в методології постнеокласичної психології як сумарний вектор інтраперсональної орієнтованості суб'єкта на *входження* у справжній Діалог, на відміну від орієнтованості на *уникання* Діалогу (М.

Бахтін, О. Копйов, Т. Флоренська). Справжнім Діалогом (не плутати з «діалогом» як формою існування свідомості) вважається такий спосіб комунікації (зовнішньої чи внутрішньої), що містить можливості розвитку всіх смислових позицій в процесі їх «Зустрічі». Критерієм наявності Діалогу є пошук і відкриття суб'єктами спілкування нових смислів при збереженні сили і вмісту інакших точок зору на дійсність (Бурлакова, 1996; Кабрін, 2011, Солдатова, 2010; Старовойтенко, 2007; Ухтомський, 1973; Херманс, 2001).

В силу того, що діалогічна інтенція уможливорює входження людини в Діалог з Іншим, вона виступає *умовою* розвитку саногенного потенціалу особистості. Адже саме Зустріч з інакшістю життєвого світу «Іншого», що створює можливості для «засвоєння»¹ суперечностей через децентруюче смислопородження концептуальних схем більш високого рівня, містить потужний ресурс саморозвитку особистості. Якщо «людина пізнає Іншого у всій його відмінності від себе, як людини, і звідси проривається до Іншого» (М.Бубер, 1998. С.91), вона отримує принципово новий досвід можливого тлумачення світу; а для засвоєння цього досвіду змінює свої концептуально-смислові схеми таким чином, щоб вмістити й інші варіанти трактування подій.

Проте, діалогічна інтенція є не тільки умовою, але і *проявом* розвитку системи особистісної смислотворчості. Наважитись на Зустріч з інакшими баченнями дійсності може лише людина, яка не боїться втратити цілісність власної моделі світу (Р.Мей, В.Мясищев, К.Роджерс). Основою такої психологічної захищеності (не плутати з психологічними захистами) є динамічна стійкість смислової системи особистості, її здатність змінюватись без втрати стабільності. За таких умов смислові конфлікти несуть не загрозу цілісності, а можливість вдосконалення особистісної моделі дійсності, і входження у Діалог стає для особи – бажаним.

Рівень реалізації діалогічної інтенції, відповідно, може виступати *критерієм* розвитку СПО. Але в міжособистісній взаємодії людина, згідно власній інтерпретації умов спілкування, може свідомо приховувати або імітувати цю інтенцію. Тому більш релевантним критерієм сформованості діалогічних інтенцій особистості є притаманні людині способи аутокомунікації: монологічні чи діалогічні. Так саме, як особа опрацьовує внутрішні конфлікти Я-позицій, вона буде організовувати і зовнішню взаємодію з інакшими смисловими позиціями партнерів: ігнорувати, уникати, загладжувати, придушувати, конфронтувати, моралізувати... або розуміти, приймати і розвивати.

¹ У діалогічному підході «засвоєння» протиставляється «униканню», «подоланню» чи «розв'язанню», що має значення саме для практики спілкування: дозволити Іншому лишатися інакшим.

Вивчення притаманних людині способів аутокомунікації й сприяння розвитку їх справжньої Діалогічності є особливо важливим при підготовці професійних комунікаторів. Це визначається тим, що людина, не схильна поважати, вивчати і розвивати різноголосність власних Я-позицій, не зможе проводити «роботу розуміння» з інакшими точками зору своїх реальних співрозмовників. При зіткненні із зовнішніми (як і з внутрішніми) суперечностями особистість з монологічними інтенціями неодмінно оцінюватиме «істинність» смислових позицій, позбавляючи всі інші права на існування. Тому замість відкриття нових смислів, у взаємодії відбуватиметься придушення одних (своїх або чужих) точок зору на користь інших. Втрата власної позиції або нав'язування її іншим не сприяє ні розвитку смислотворчості особистості, ні розвитку її стосунків з оточенням.

Висновки:

1. Діалогічна інтенція виступає *умовою і проявом* розвитку саногенного потенціалу особистості – її здатності конструктивно дбати про своє біо-психосоціальне благополуччя при розв'язанні життєвих задач, оскільки становить собою схильність людини до вибору стратегії розвитку власної моделі дійсності при опрацюванні смислових конфліктів у спілкуванні.

2. Діалогічна інтенція, як сумарний вектор орієнтованості особистості на діалогічний спосіб взаємодії з інакшими смисловими позиціями, проявляється у виборі Діалогічних способів опрацювання людиною смислових конфліктів як у внутрішньому так і в зовнішньому спілкуванні.

3. Релевантним критерієм наявності діалогічної інтенції особистості є притаманні їй способи опрацювання внутрішніх смислових конфліктів, оскільки способи взаємодії Я-позицій в процесі аутокомунікації - є похідними від її зовнішнього комунікативного досвіду і, водночас, інтраперсональною основою організації нею своїх соціальних взаємодій.

4. Спільна онтологічна природа особистісної орієнтованості на саногенні способи взаємодії в інтра і в інтерперсональному спілкуванні означає що «Здоров'язберігаючі» технології спілкування мають будуватися з оглядом на неможливість розвитку СПО лише частини його учасників.

Впровадження в практику результатів дослідження передбачає зміну підходу до психологічної підготовки професійних комунікаторів: з «навчання їх технологіям здоров'язбереження інших» – на «розвиток здібностей управляти ресурсами власного здоров'я в процесі спілкування». Умовами розвитку цих здібностей є залучення особистості до спеціально організованого спілкування, в якому смислові конфлікти

опрацьовуються в такий спосіб, що зростає психологічне благополуччя всіх учасників взаємодії. Результатом такого навчання фахівців, як показали наші дослідження, стає розвиток їх здатності організовувати професійне спілкування такими соціально-прийнятними способами, що сприяють становленню їх власного біо-психо-соціального благополуччя, а також актуалізація «діалогічних установок» особистості, що проявляються в характерному виборі мети, способів, критеріїв оцінки якості спілкування, і які базуються на специфічних особистісних репрезентаціях «Я», «Іншого», «взаємодії Я-Інший».